

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРКАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА УПРАВЛІННЯ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

до практичних занять
з дисципліни «Основи соціальних досліджень»
для здобувачів освітнього ступеня «бакалавр»
зі спеціальності 232 «Соціальне забезпечення»
усіх форм навчання

Черкаси
2018

УДК 303(07)
М 54

*Затверджено Вченою радою ФЕУ,
протокол № 10 від 24.05.2018 р.,
згідно з рішенням кафедри соціального
забезпечення,
протокол № 1 від 28.08.2017 р.*

Упорядник: Журба І.О., к.е.н., доцент

Рецензент: Захарова О.В., д.е.н., професор

М 54 Методичні рекомендації до практичних занять з дисципліни «Основи соціальних досліджень» для здобувачів освітнього ступеня «бакалавр» зі спеціальності 232 «Соціальне забезпечення» усіх форм навчання [Електронний ресурс] / [Упоряд.: Журба І.О. .] ; М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т. – Черкаси : ЧДТУ, 2018. – 23 с. – Назва з титульного екрана.

Викладено навчальні (навчально-методичного характеру) матеріали, наведено завдання з дисципліни «Основи соціальних досліджень», подано вимоги щодо їх виконання та перелік рекомендованої літератури. Для студентів спеціальності 232 «Соціальне забезпечення» усіх форм навчання.

УДК 303(07)

Виробничо-практичне
електронне видання
комбінованого використання

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

до практичних занять
з дисципліни «Основи соціальних досліджень»
для здобувачів освітнього ступеня «бакалавр»
зі спеціальності 232 «Соціальне забезпечення»
усіх форм навчання

Упорядник
Журба Інна Олександрівна

В авторській редакції

ЗМІСТ

Вступ	4
1. Модуль 1. Методологічні засади основ соціальних досліджень	5
2. Модуль 2. Методи збору соціологічної інформації	9
3. Питання до іспиту з дисципліни «Основи соціальних досліджень»	18
4. Критерії оцінки відповіді	21
Список рекомендованої літератури	22

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни “Основи соціальних досліджень” складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки спеціальності 232 “Соціальне забезпечення”.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є формування у студентів знань про сучасні наукові підходи до дослідження та аналізу соціальних явищ, інноваційного розв’язання соціальних завдань, умінь та навичок їх практичного застосування, що вимагає глибокого оволодіння методами соціального пізнання, вміннями знаходити причинно-наслідкові зв’язки, встановлювати закономірності і взаємозалежності.

1. Опис навчальної дисципліни

Вивчення дисципліни "Основи соціальних досліджень" дасть можливість студентам оволодіти основами підготовки та проведення соціальних досліджень, опрацювання та аналізу отриманих даних, навчитися самостійно розробляти програму соціального дослідження, організовувати та планувати цей процес, вибирати методи збирання, опрацювання та аналізу соціальної інформації та грамотно їх застосовувати.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни “Основи соціальних досліджень” є формування у студентів знань, умінь та навичок, необхідних для проведення емпіричних соціальних досліджень.

Основними завданнями вивчення дисципліни “Основи соціальних досліджень” є:

- сформувати знання студентів про сутність та особливості проведення емпіричних соціальних досліджень;
- забезпечити оволодіння студентами вміннями та навичками проектування соціального дослідження та його практичної реалізації.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- технологію розробки проекту та програми емпіричного соціального дослідження;
- сучасні наукові підходи до відбору учасників дослідження;
- методи емпіричних соціальних досліджень та особливості їх використання;

вміти:

- проектувати соціальне дослідження;
- застосовувати на практиці методи емпіричних соціальних досліджень;
- здійснювати обробку даних, одержаних у ході емпіричних соціальних досліджень.

МОДУЛЬ 1. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОСНОВ СОЦІАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Тема 1. Методологічні засади соціального пізнання

Практичне заняття №1. Методологічні засади соціального пізнання

План

1. Сутність буденного та наукового пізнання, їх відмінності. Наукове пізнання в житті суспільства.
2. Поняття методу та методології. Роль загальнонаукових методів у соціальному пізнанні: аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення, індукція, дедукція, аналогія, моделювання, системний метод, формалізація, ідеалізація, аксіоматичний метод, гіпотетико-дедуктивний метод, сходження від абстрактного до конкретного.
3. Подібність та відмінність між природничими та соціальними науками.
4. Етичні проблеми досліджень в соціальних науках.
5. Відповідальність вченого перед суспільством та науковим співтовариством.

Література

1. Джурик Н. Р. Методологія і організація наукових досліджень [Текст] : кредит.-модул. система орг. навч. процесу : навч. посіб. / Джурик Н. Р., Мельник І. М. - Л. : Вид-во Львів. комерц. акад., 2010. - 169 с.
2. Кислий В. М. Організація наукових досліджень [Текст] : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. М. Кислий. - Суми : Університетська книга, 2011. - 223 с.
3. Крушельницька О. В. Методологія та організація наукових досліджень [Текст] : навч. посібник для вищих навч. закл. / О. В. Крушельницька. - К. : Кондор, 2006. - 206 с.
4. Методологія і методи соціально-педагогічних досліджень (в першоджерелах, лекціях і практичних заняттях): Навч. посібник. – Ніжин: Редакційно-видавничий відділ НДПУ ім. М.Гоголя, 2002.
5. Шейко В.М., Кушнарєнко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: Підручник. – К. : Знання-Прес, 2002.

Практичне заняття №2. Організація соціологічного дослідження

План

- 1.Сутність соціологічного дослідження. Види соціологічного дослідження. Розвідувальне (пошукове), описове, аналітичне дослідження.
- 2.Етапи соціологічного дослідження. Проблеми погодження науково-теоретичних, методичних та організаційно-технічних процедур з цілями дослідження.
- 3.Послідовність процедур дослідження та координація діяльності його учасників. Головні нормативні вимоги до організації соціологічного дослідження.
- 4.Етапи та процедури: підготовчий, оперативний, результуючий. Етапи проектування інструментарію дослідження.
- 5.Роль соціологічних досліджень у вивченні соціальної реальності.
- 6.Функції соціологічних досліджень та їх реалізація в умовах сучасного українського суспільства.
- 7.Труднощі і помилки в організації соціологічного дослідження. Параметри складності об'єкта дослідження в соціальних науках. Суб'єкт в соціальних дослідженнях.

Література

- 1.Єрескова Т. В. Методологія та методи соціологічних досліджень [Текст] : практикум : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Т. В. Єрескова, О. В. Мазурик, Н. О. Никифоренко. - Донецьк : Східний видавничий дім, 2011. - 230 с. : табл.
- 2.Новикова С.С., Соловьєв А.В. Социологические и психологические методы исследований в социальной работе: учебное пос. – М.: Академический Проект: Гаудеамус, 2005.Паніна Н. В. Технологія соціологічного дослідження [Текст] : курс лекцій / Н. В. Паніна ; наук. ред. В. І. Паніотто ; НАН України, Інститут соціології. Вища школа соціології. - 2-ге вид., доп. - К. : [б.в.], 2007. - 320 с.
- 3.Соціологія: Посібник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. В.Г.Городяненка. – К., 2008.
- 4.Технології прикладних соціологічних досліджень [Текст] : навч.-метод. посібник / наук. ред. Ю. Саєнко. – К. : Ін-т соціології, 2003. - 124 с.
- 5.Халтобин В.О. Методология и методы социологич. исследования: Лекц. и практич. задания. – Запорожье: ГУ "ЗИГМУ", 2005.
- 6.Ядов В.А. Социологическое исследование: методология, программа, методы. – Самара : Самарский университет, 1995. – 331 с.

Тема 3. Програма соціологічного дослідження як інструмент реалізації його стратегії

Практичне заняття №3-4 Програма соціологічного дослідження як інструмент реалізації його стратегії

План

1. Програма соціологічного дослідження: поняття, призначення, компоненти.
2. Змістовний аналіз основних компонентів програми соціологічного дослідження.
3. Методологічний розділ програми. Наукова проблема. Головні вимоги до розгортання проблеми дослідження.
4. Об'єкт та предмет дослідження, їх призначення.
5. Висунення цілей дослідження як орієнтація на його кінцевий результат. Теоретично-прикладні та практичні цілі дослідження
6. Завдання дослідження. Послідовне висування програмних завдань залежно від головної мети дослідження. Методичні завдання.
7. Гіпотеза – головний методологічний інструмент соціологічного дослідження.
8. Типи гіпотез у соціологічному дослідженні.
9. Методичний розділ програми. Виокремлення головних понять дослідження. Інтерпретація понять як процедура їх пояснення, уточнення їх змісту.
10. Взаємодія структурних елементів програми.
11. Методи аналізу та збору даних.
12. Робочий план дослідження.
13. Робота над розробленими програмами відповідно до завдань самостійної роботи з теми.

Практичне завдання

1. Визначення проблеми, об'єкту, предмету та мети прикладного локального дослідження в практиці соціальної роботи.
Робота в малих групах. Презентація.
2. Операціоналізація понять дослідження, проведення попереднього аналізу проблеми та формулювання гіпотез прикладного локального дослідження в практиці соціальної роботи. Робота в малих групах. Презентація.
3. Розробка програми прикладного локального дослідження в практиці соціальної роботи. Робота в малих групах. Презентація.

Література

1. Єрескова Т. В. Методологія та методи соціологічних досліджень [Текст] : практикум : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Т. В. Єрескова, О. В. Мазурик, Н. О. Никифоренко. - Донецьк : Східний видавничий дім, 2011. - 230 с. : табл.

- 2.Новикова С.С., Соловьёв А.В. Социологические и психологические методы исследований в социальной работе: учебное пос. – М.: Академический Проект: Гаудеамус, 2005.
- 3.Паніна Н. В. Технологія соціологічного дослідження [Текст] : курс лекцій / Н. В. Паніна ; наук. ред. В. І. Паніотто ; НАН України, Інститут соціології. Вища школа соціології. - 2-ге вид., доп. - К. : [б.в.], 2007. - 320 с.
- 4.Соціологія: Посібник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. В.Г.Городяненка. – К., 2008.
- 5.Технології прикладних соціологічних досліджень [Текст] : навч.-метод. посібник / наук. ред. Ю. Саєнко. – К. : Ін-т соціології, 2003. - 124 с.
- 6.Халтобин В.О. Методология и методы социологич. исследования: Лекц. и практич. задания. – Запорожье: ГУ "ЗИГМУ", 2005.
- 7.Ядов В.А. Социологическое исследование: методология, программа, методы. – Самара : Самарский университет, 1995. – 331 с.

Тема 4. Вибіркова сукупність у соціологічному дослідженні

Практичне заняття № 5. Вибіркова сукупність у соціологічному дослідженні

План

- 1.Формування вибіркової сукупності в соціологічному дослідженні.
- 2.Етапи відбору одиниць аналізу.
- 3.Вірогідні вибіркові дослідження.
- 4.Генеральна та вибірка сукупність даних.
- 5.Репрезентативність вибірки.
- 6.Поняття граничної помилки вибірки та надійності інтервалу.
- 7.Головні етапи формування та обґрунтування структури вибіркової сукупності.
- 8.Типи вибірок. Обсяг вибірки.
- 9.Види вибірки: проста випадкова вибірка; систематизована і серійна (гніздова) вибірка; стратифікована вибірка; квотна вибірка.

Практичне завдання

Розробити методологію локального прикладного дослідження в практиці соціального забезпечення:

- визначити проблему дослідження;
- визначити об'єкт та предмет дослідження;
- сформулювати мету дослідження;
- зробити інтерпретацію та операціоналізацію понять дослідження;
- провести системний аналіз об'єкту дослідження та визначити гіпотези дослідження;

- визначити завдання дослідження;
- обрати методи дослідження;
- визначити обсяг вибіркової сукупності та метод її формування.

Література

1. Єрескова Т. В. Методологія та методи соціологічних досліджень [Текст] : практикум : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Т. В. Єрескова, О. В. Мазурик, Н. О. Никифоренко. - Донецьк : Східний видавничий дім, 2011. - 230 с. : табл.
2. Новикова С.С., Соловьёв А.В. Социологические и психологические методы исследований в социальной работе: учебное пос. – М.: Академический Проект: Гаудеамус, 2005.
3. Паніна Н. В. Технологія соціологічного дослідження [Текст] : курс лекцій / Н. В. Паніна ; наук. ред. В. І. Паніотто ; НАН України, Інститут соціології. Вища школа соціології. - 2-ге вид., доп. - К. : [б.в.], 2007. - 320 с.
4. Соціологія: Посібник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. В.Г.Городяненка. – К., 2008.
5. Технології прикладних соціологічних досліджень [Текст] : навч.-метод. посібник / наук. ред. Ю. Саєнко. – К. : Ін-т соціології, 2003. - 124 с.
- 6.Халтобин В.О. Методология и методы социологич. исследования: Лекц. и практич. задания. – Запорожье: ГУ "ЗИГМУ", 2005.
- 7.Ядов В.А. Социологическое исследование: методология, программа, методы. – Самара : Самарский университет, 1995. – 331 с.

МОДУЛЬ 2. МЕТОДИ ЗБОРУ СОЦІОЛОГІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Тема 5-6. Класифікація методів збирання соціологічної інформації. Аналіз документів. Контент-аналіз

Практичне заняття №6. Метод аналізу документів

План

1. Загальна характеристика і класифікація методів збору первинної соціологічної інформації.
2. Аналіз документів в соціології: поняття, можливості, напрями використання.
3. Інформаційні можливості та цінність документальних джерел соціальної інформації.
4. Види документів, їх класифікація та характеристика.
5. Характеристика офіційних і неофіційних документів. Преса та газетно-журнальна періодика як важливе джерело соціологічної інформації.

6. Неформалізований (традиційний) метод: поняття, процедури, особливості застосування у соціологічному дослідженні.

7. Формалізований метод (контент-аналіз): поняття, процедури, техніка, особливості застосування у соціологічному дослідженні.

8. Переваги і недоліки контент-аналізу як методу збору інформації.

Тема 7. Спостереження як метод соціологічного дослідження

Практичне заняття №7. Спостереження як метод соціологічного дослідження

План

1. Загальна характеристика соціологічного спостереження, його переваги і недоліки.

2. Специфіка використання методу спостережень у соціологічних дослідженнях.

3. Види спостереження: характеристика, особливості застосування (контрольоване і неконтрольоване, включене і невключене, структуроване і неструктуроване, польове і лабораторне, систематичне і випадкове).

4. Планування спостереження.

5. Розробка програми спостереження, види ознак та одиниць спостереження.

6. Особливості застосування методу спостереження в різних типах дослідження, реєстраційні документи.

7. Науково-етичні вимоги до дослідника.

8. Типові помилки в застосуванні методу спостереження. Переваги і недоліки методу спостереження.

Практичне завдання

Розробити програму спостереження, що може бути застосований в ході дослідження визначеної проблеми, та методичні рекомендації щодо її застосування:

- визначити завдання дослідження, які будуть вирішуватись за допомогою спостереження;
- охарактеризувати особливості групи (осіб), поведінка яких мають стати предметом спостереження;
- визначте критерії спостереження та засоби фіксації проявів поведінки, які є предметом спостереження відповідно до визначених критеріїв;
- розробіть план спостереження;
- напишіть інструкцію для осіб, які будуть здійснювати спостереження, щодо його проведення на основі розробленого плану

Література

- 1.Єрескова Т. В. Методологія та методи соціологічних досліджень [Текст] : практикум : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Т. В. Єрескова, О. В. Мазурик, Н. О. Никифоренко. - Донецьк : Східний видавничий дім, 2011. - 230 с. : табл.
- 2.Новикова С.С., Соловьєв А.В. Социологические и психологические методы исследований в социальной работе: учебное пос. – М.: Академический Проект: Гаудеамус, 2005.
- 3.Паніна Н. В. Технологія соціологічного дослідження [Текст] : курс лекцій / Н. В. Паніна ; наук. ред. В. І. Паніотто ; НАН України, Інститут соціології. Вища школа соціології. - 2-ге вид., доп. - К. : [б.в.], 2007. - 320 с.
- 4.Соціологія: Посібник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. В.Г.Городяненка. – К., 2008.
- 5.Технології прикладних соціологічних досліджень [Текст] : навч.-метод. посібник / наук. ред. Ю. Саєнко. – К. : Ін-т соціології, 2003. - 124 с.
- 6.Халтобин В.О. Методология и методы социологич. исследования: Лекц. и практич. задания. – Запорожье: ГУ "ЗИГМУ", 2005.
- 7.Ядов В.А. Социологическое исследование: методология, программа, методы. – Самара : Самарский университет, 1995. – 331 с.

_____Тема 8.1. Опитування в соціологічному дослідженні. Інтерв'ю_____

Практичне заняття №8. Метод опитування як центральний метод прикладної соціології. Інтерв'ю.

План

- 1.Опитування як метод збору соціологічної інформації, його місце серед інших методів соціологічного дослідження.
- 2.Запитання як інструмент отримання емпіричних даних. Відкриті та закриті запитання.
- 3.Характеристика різновидів опитування: цільове призначення, переваги, недоліки.
- 4.Співвідношення усних та письмових опитувань у соціологічному дослідженні.
- 5.Способи підвищення якості і надійності результатів опитування.
- 6.Специфіка моніторингу громадської думки.
- 7.Інтерв'ю та особливості його застосування у соціологічному дослідженні.
- 8.Інтерв'ю як процес спілкування соціолога з респондентом.
- 9.Вимоги до організації та проведення інтерв'ю.

Практичне завдання

Розробити план інтерв'ю, що може бути застосований в ході дослідження визначеної проблеми, та методичні рекомендації щодо його застосування: - визначити завдання дослідження, які будуть вирішуватись за допомогою інтерв'ювання;

- охарактеризувати особливості цільової групи інтерв'ювання; □ розробити структуру інтерв'ю;
- визначте основні та допоміжні запитання (теми обговорення) інтерв'ю;
- визначити послідовність запитань в інтерв'ю (для структурованого і фокусованого інтерв'ю);
- підготувати гайд інтерв'ю;
- написати інструкцію для інтев'юера щодо проведення інтерв'ю на основі розробленого гайда.

Література

- 1.Єрескова Т. В. Методологія та методи соціологічних досліджень [Текст] : практикум : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Т. В. Єрескова, О. В. Мазурик, Н. О. Никифоренко. - Донецьк : Східний видавничий дім, 2011. - 230 с. : табл.
- 2.Новикова С.С., Соловьёв А.В. Социологические и психологические методы исследований в социальной работе: учебное пос. – М.: Академический Проект: Гаудеамус, 2005.
- 3.Паніна Н. В. Технологія соціологічного дослідження [Текст] : курс лекцій / Н. В. Паніна ; наук. ред. В. І. Паніотто ; НАН України, Інститут соціології. Вища школа соціології. - 2-ге вид., доп. - К. : [б.в.], 2007. - 320 с.
- 4.Соціологія: Посібник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. В.Г.Городяненка. – К., 2008.
- 5.Технології прикладних соціологічних досліджень [Текст] : навч.-метод. посібник / наук. ред. Ю. Саєнко. – К. : Ін-т соціології, 2003. - 124 с.
- 6.Халтобин В.О. Методология и методы социологич. исследования: Лекц. и практич. задания. – Запорожье: ГУ "ЗИГМУ", 2005.
- 7.Ядов В.А. Социологическое исследование: методология, программа, методы. – Самара : Самарский университет, 1995. – 331 с.

Тема 8.2. Анкетування

Практичне заняття № 9. Анкетування

План

- 1.Специфіка анкетування у соціологічному дослідженні. Індивідуальне та групове анкетування.
- 2.Типи питань і особливості їх використання.

- 3.Правила конструювання питань і побудови анкет.
- 4.Типові помилки в анкетуванні і шляхи їх подолання.
- 5.Підготовка анкети. Основні помилки у формулюванні запитань та способи їх уникнення.
- 6.Методика формулювання “віяла відповідей”.
- 7.Додаткові запитання: запитання-фільтри і відкриті запитання.
- 8.Оформлення анкети. Апробація та доопрацювання анкети.

Практичне завдання

Розробити анкету опитування, що може бути застосована в ході дослідження визначеної проблеми, та методичні рекомендації щодо її застосування:

- визначте завдання дослідження, які будуть вирішуватись за допомогою анкетування;
- охарактеризуйте особливості цільової групи анкетування (респондентів);
- розробити структуру анкети;
- визначте основні та допоміжні запитання анкети;
- визначте тип шкали та варіанти відповідей для кожного закритого запитання анкети;
- визначте послідовність запитань в анкеті;
- зробіть макет анкети;
- напишіть інструкцію для анкетера щодо проведення анкетування на основі розробленої анкети.

Література

- 1.Єрескова Т. В. Методологія та методи соціологічних досліджень [Текст] : практикум : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Т. В. Єрескова, О. В. Мазурик, Н. О. Никифоренко. - Донецьк : Східний видавничий дім, 2011. - 230 с. : табл.
- 2.Новикова С.С., Соловьєв А.В. Социологические и психологические методы исследований в социальной работе: учебное пос. – М.: Академический Проект: Гаудеамус, 2005.
- 3.Паніна Н. В. Технологія соціологічного дослідження [Текст] : курс лекцій / Н. В. Паніна ; наук. ред. В. І. Паніотто ; НАН України, Інститут соціології. Вища школа соціології. - 2-ге вид., доп. - К. : [б.в.], 2007. - 320 с.
- 4.Соціологія: Посібник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. В.Г.Городяненка. – К., 2008.
- 5.Технології прикладних соціологічних досліджень [Текст] : навч.-метод. посібник / наук. ред. Ю. Саєнко. – К. : Ін-т соціології, 2003. - 124 с.
- 6.Халтобин В.О. Методология и методы социологич. исследования: Лекц. и практич. задания. – Запорожье: ГУ "ЗИГМУ", 2005.

7. Ядов В.А. Социологическое исследование: методология, программа, методы. – Самара : Самарский университет, 1995. – 331 с.

Тема 8.3. Телефонне й поштове опитування

Практичне заняття № 10. Телефонне й поштове опитування

План

1. Телефонне опитування як ефективний засіб отримання соціологічної інформації, його переваги і недоліки.
2. Побудова вибірки. Специфіка ситуації телефонного інтерв'ю.
3. Особливості побудови опитувальника та інших методичних документів.
4. Вимоги до інтерв'юера.
5. Історичні витоки поштового опитування. Загальна характеристика методу.
6. Особливості підготовки польової документації. Прийоми підвищення повернення анкет.
7. Сучасні та перспективні види опитування: Інтернет, рейтинг телерадіопередач та інші інформаційні технології.

Література

1. Єрескова Т. В. Методологія та методи соціологічних досліджень [Текст] : практикум : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Т. В. Єрескова, О. В. Мазурик, Н. О. Никифорова. - Донецьк : Східний видавничий дім, 2011. - 230 с. : табл.
2. Новикова С.С., Соловьєв А.В. Социологические и психологические методы исследований в социальной работе: учебное пос. – М.: Академический Проект: Гаудеамус, 2005.
3. Паніна Н. В. Технологія соціологічного дослідження [Текст] : курс лекцій / Н. В. Паніна ; наук. ред. В. І. Паніотто ; НАН України, Інститут соціології. Вища школа соціології. - 2-ге вид., доп. - К. : [б.в.], 2007. - 320 с.
4. Соціологія: Посібник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. В.Г.Городяненка. – К., 2008.
5. Технології прикладних соціологічних досліджень [Текст] : навч.-метод. посібник / наук. ред. Ю. Саєнко. – К. : Ін-т соціології, 2003. - 124 с.
6. Халтобин В.О. Методология и методы социологич. исследования: Лекц. и практич. задания. – Запорожье: ГУ "ЗИГМУ", 2005.
7. Ядов В.А. Социологическое исследование: методология, программа, методы. – Самара : Самарский университет, 1995. – 331 с.

Практичне заняття №11. Експертне опитування. Соціометричне опитування. Сіткові методи

План

1. Загальна характеристика методу експертної оцінки. Основні функції експертного опитування.
2. Види опитування: масове (респондентів), експертне та псевдо-експертне (представників).
3. Вимоги до формування експертної групи. Специфічні особливості інструментарію експертного опитування.
4. Особливості експертного опитування (за метою, вибіркою, процедурою та методом аналізу).
5. Методи відбору експертів у соціологічному опитуванні: документальний, експериментальний, атестація та самооцінка.
6. Процедура роботи (мозкова атака, метод комісії, зіставлена оцінка, стимульоване спостереження, метод Дельфи).
7. Спеціальні методики роботи експертів (бальні оцінки, впорядкування рангів, парне порівняння, послідовне порівняння).
8. Практика застосування експертних оцінок в різних видах соціологічного дослідження.
9. Соціометричний метод як засіб кількісного вимірювання і аналізу структури міжособистісних стосунків в малій соціальній групі.
10. Соціограма й соціоматриця, їх побудова та аналіз. Проектування соціометричної картки.
11. Ефективність використання соціометричного методу.

Література

1. Єрескова Т. В. Методологія та методи соціологічних досліджень [Текст] : практикум : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Т. В. Єрескова, О. В. Мазурик, Н. О. Никифорова. - Донецьк : Східний видавничий дім, 2011. - 230 с. : табл.
2. Новикова С.С., Соловьєв А.В. Социологические и психологические методы исследований в социальной работе: учебное пос. – М.: Академический Проект: Гаудеамус, 2005.
3. Паніна Н. В. Технологія соціологічного дослідження [Текст] : курс лекцій / Н. В. Паніна ; наук. ред. В. І. Паніотто ; НАН України, Інститут соціології. Вища школа соціології. - 2-ге вид., доп. - К. : [б.в.], 2007. - 320 с.
4. Соціологія: Посібник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. В.Г.Городяненка. – К., 2008.

5. Технології прикладних соціологічних досліджень [Текст] : навч.-метод. посібник / наук. ред. Ю. Саєнко. – К. : Ін-т соціології, 2003. - 124 с.
6. Халтобин В.О. Методология и методы социологич. исследования: Лекц. и практич. задания. – Запорожье: ГУ "ЗИГМУ", 2005.
7. Ядов В.А. Социологическое исследование: методология, программа, методы. – Самара : Самарский университет, 1995. – 331 с.

Тема 9. Соціальний експеримент

Практичне заняття №12 Соціальний експеримент

План

1. Поняття експерименту в соціології, його основне призначення та область застосування.
2. Програма експерименту. Предмет та об'єкт.
3. Поняття експериментальної та контрольної групи. Експериментальна ситуація.
4. Різновиди експериментів за способом введення незалежної змінної: штучний, природний та екс-пост-факто. Паралельний та послідовний експерименти.
5. Методи відбирання контрольної групи (попарне відбирання, частотний розподіл, рандомізація, комбінований).
6. Лабораторний, польовий та чистий експерименти.
7. Види змінних у соціальному експерименті.
8. Труднощі та типові помилки застосування експерименту в соціологічному дослідженні.

Література

1. Єрескова Т. В. Методология та методи соціологічних досліджень [Текст] : практикум : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Т. В. Єрескова, О. В. Мазурик, Н. О. Никифорова. - Донецьк : Східний видавничий дім, 2011. - 230 с. : табл.
2. Новикова С.С., Соловьєв А.В. Социологические и психологические методы исследований в социальной работе: учебное пос. – М.: Академический Проект: Гаудеамус, 2005.
3. Паніна Н. В. Технологія соціологічного дослідження [Текст] : курс лекцій / Н. В. Паніна ; наук. ред. В. І. Паніотто ; НАН України, Інститут соціології. Вища школа соціології. - 2-ге вид., доп. - К. : [б.в.], 2007. - 320 с.
4. Соціологія: Посібник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. В.Г.Городяненка. – К., 2008.
5. Технології прикладних соціологічних досліджень [Текст] : навч.-метод. посібник / наук. ред. Ю. Саєнко. – К. : Ін-т соціології, 2003. - 124 с.
6. Халтобин В.О. Методология и методы социологич. исследования: Лекц. и практич. задания. – Запорожье: ГУ "ЗИГМУ", 2005.

7. Ядов В.А. Социологическое исследование: методология, программа, методы. – Самара : Самарский университет, 1995. – 331 с.

Тема 10. Методи аналізу даних соціальних досліджень

Практичне заняття №13. Якісні методи та методи аналізу даних у соціальних дослідженнях

План

1. Особливості якісних методів соціального дослідження.
2. Порівняльна характеристика кількісних і якісних методів соціального дослідження.
3. Метод фокус-груп у організації діяльності соціальних служб. Сутність, генезис та характерні особливості методу фокус-груп.
4. Підготовка та проведення фокусованого групового інтерв'ю.
5. Кількісна та якісна інтерпретація результатів досліджень.
6. Метод первинної та вторинної статистичної обробки.
7. Способи графічного і табличного представлення результатів експерименту.
8. Графічна ілюстрація результатів дослідження у вигляді діаграм, гістограм.
9. Літературне оформлення отриманих дослідницьких матеріалів. Обґрунтування висновків і рекомендацій.

Практичне завдання

Розробити сценарій фокус-групи, що може бути застосований в ході дослідження визначеної проблеми, та методичні рекомендації щодо його застосування:

- визначити завдання дослідження, які будуть вирішуватись за допомогою фокус-групи;
- охарактеризувати особливості потенційних учасників фокус-групи;
- розробити структуру проведення фокус-групи;
- визначити основні теми обговорення під час фокус-групи; □ написати сценарій проведення фокус-групи;
- напишіть інструкцію для модератора щодо проведення фокус-групи на основі розробленого сценарію.

Література

1. Єрескова Т. В. Методологія та методи соціологічних досліджень [Текст] : практикум : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Т. В. Єрескова, О. В. Мазурик, Н. О. Никифорова. - Донецьк : Східний видавничий дім, 2011. - 230 с. : табл.
2. Новикова С.С., Соловьєв А.В. Социологические и психологические методы исследований в социальной работе: учебное пос. – М.: Академический Проект: Гаудеамус, 2005.

3. Паніна Н. В. Технологія соціологічного дослідження [Текст] : курс лекцій / Н. В. Паніна ; наук. ред. В. І. Паніотто ; НАН України, Інститут соціології. Вища школа соціології. - 2-ге вид., доп. - К. : [б.в.], 2007. - 320 с.
4. Соціологія: Посібник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. В.Г.Городяненка. – К., 2008.
5. Технології прикладних соціологічних досліджень [Текст] : навч.-метод. посібник / наук. ред. Ю. Саєнко. – К. : Ін-т соціології, 2003. - 124 с.
6. Халтобин В.О. Методология и методы социологич. исследования: Лекц. и практич. задания. – Запорожье: ГУ "ЗИГМУ", 2005.
7. Ядов В.А. Социологическое исследование: методология, программа, методы. – Самара : Самарский университет, 1995. – 331 с.

3. ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ З ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ СОЦІАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ»

1. Аналіз результатів фокус-групового інтерв'ю.
2. Анкета поштового опитування.
3. Анкета телефонного опитування.
4. Вибірка телефонного опитування.
5. Види експертного опитування.
6. Види опитувань.
7. Види соціальних експериментів.
8. Види спостереження.
9. Види телефонного опитування.
10. Гіпотеза – головний методологічний інструмент соціологічного дослідження.
11. Документ як об'єкт аналізу.
12. Етап планування фокус-групового інтерв'ю.
13. Етапи та процедури аналізу документів.
14. Етапи та процедури експерименту.
15. Етапи та процедури експертного опитування.
16. Етапи та процедури методу спостереження.
17. Етапи та процедури опитування.
18. Етапи та процедури соціологічного дослідження.
19. Загальні вимоги до гіпотез.
20. Задачі дослідження. Послідовність висування задач.
21. Залежність типу соціологічного дослідження від гіпотези.
22. Картка спостереження.
23. Класифікація методів соціологічного дослідження.
24. Класичний експеримент.
25. Композиція анкети.
26. Контент-аналіз (характеристика методу).
27. Концептуальна схема дослідження.
28. Логічна структура гіпотези та принципи її побудови.

- 29.Метод інтерв'ю.
- 30.Метод, процедура, методика, техніка соціологічного дослідження.
- 31.Методи відбору експертів.
- 32.Методичні задачі дослідження.
- 33.Нормативні вимоги до організації дослідження.
- 34.Об'єкт та предмет дослідження.
- 35.Обґрунтування та можливість емпіричної перевірки гіпотез.
- 36.Особливості, переваги та недоліки методу спостереження.
- 37.Помилки вибірки.
- 38.Поняття якості та надійності соціологічної інформації.
- 39.Поштове опитування (характеристика методу).
- 40.Принциповий (стратегічний) план дослідження.
- 41.Проблема дослідження. Головні вимоги до розгортання проблеми.
- 42.Проблема репрезентативності та принципи формування вибіркової сукупності.
- 43.Проведення фокус-групового інтерв'ю.
- 44.Програма – головний документ соціологічного дослідження. вимоги до програми.
- 45.Програма аналізу документів.
- 46.Програма експерименту.
- 47.Програма експертного опитування.
- 48.Програма соціометричного аналізу.
- 49.Проектування соціометричної картки.
- 50.Протокол аналізу документів.
- 51.Протокол експерименту.
- 52.Розділи програми. Внутрішня та зовнішня функції програми.
- 53.Складні типи вибірок.
- 54.Соціоматриця, побудова та аналіз.
- 55.Соціометричний аналіз в соціології.
- 56.Специфіка анкетного опитування.
- 57.Специфіка побудови програми в залежності від типу дослідження.
- 58.Сутність буденного та наукового пізнання, їх відмінності. Наукове пізнання в житті суспільства.
- 59.Теоретико-прикладні та практичні цілі дослідження.
- 60.Типи гіпотез в соціологічному дослідженні.
- 61.Типи та форми соціологічних досліджень.
- 62.Типові помилки аналізу документів в соціологічному дослідженні.
- 63.Традиційний аналіз документів.
- 64.Характеристика методу аналізу документів.
- 65.Характеристика методу експерименту.
- 66.Характеристика методу експертного опитування.
- 67.Характеристика методу опитування.
- 68.Характеристика фокус-групового інтерв'ю.

69. Які головні функції виконує програма в соціологічному дослідженні? Які нормативні вимоги висуваються в ході розробки програми?
70. Розкрийте зміст та призначення кожного елемента програми.
71. Який вплив на процес дослідження може справити відсутність чи неточне виокремлення кожного елемента програми?
72. Який зв'язок існує між окремими елементами програми дослідження?
73. Чи існує найбільш оптимальна послідовність побудови програми? Якщо так, то яка (обґрунтуйте)?
74. Сформулюйте проблему, ціль, об'єкт, предмет дослідження з теми "Фактори стабільності молоді сім'ї у великому місті".
75. Сформулюйте проблему, ціль, об'єкт, предмет дослідження з теми "Вплив форм проведення вільного часу процес соціалізації".
76. Сформулюйте проблему, ціль, об'єкт, предмет дослідження з теми "Вплив системи оплати праці на мотиви трудової діяльності".
77. Сформулюйте проблему, ціль, об'єкт, предмет дослідження з теми «Професійна спрямованість сучасної молоді».
78. Сформулюйте проблему, ціль, об'єкт, предмет дослідження з теми «Вплив сім'ї на соціалізацію дітей та підлітків».
79. Сформулюйте проблему, ціль, об'єкт, предмет дослідження з теми «Роль релігійних організацій у соціалізації особистості».
80. Сформулюйте проблему, ціль, об'єкт, предмет дослідження з теми «Проблеми молоді сім'ї».
81. Сформулюйте проблему, ціль, об'єкт, предмет дослідження з теми «Громадянська активність молоді».
82. Сформулюйте проблему, ціль, об'єкт, предмет дослідження з теми «Ціннісні орієнтації сучасної молоді».
83. Сформулюйте проблему, ціль, об'єкт, предмет дослідження з теми «Проблема взаємин поколінь у сучасному українському суспільстві».
84. Сформулюйте проблему, ціль, об'єкт, предмет дослідження з теми «Правова культура підлітків та молоді».
85. Сформулюйте проблему, ціль, об'єкт, предмет дослідження з теми «Національна культура і соціалізація особистості».
86. Сформулюйте проблему, ціль, об'єкт, предмет дослідження з теми «Мовленнєва культура сучасної молоді».
87. Сформулюйте проблему, ціль, об'єкт, предмет дослідження з теми «Вплив алкоголю та наркотиків на соціальну поведінку підлітків та молоді».
88. Сформулюйте проблему, ціль, об'єкт, предмет дослідження з теми «Сімейне насильство в сучасному українському суспільстві».
89. Сформулюйте проблему, ціль, об'єкт, предмет дослідження з теми «Роль виховних організацій у соціалізації особистості».
90. Розкрийте зміст та призначення кожного з видів гіпотез. На яких етапах розробки програми та в процесі дослідження, як саме використовується кожен вид гіпотез.
91. Який існує взаємозв'язок окремих видів гіпотез? Як вони співвідносяться?

92. Проаналізуйте головні процедури етапів висування, обґрунтування та перевірки гіпотез.
93. Дайте характеристику нормативних вимог, які висуваються до процесу аналізу гіпотез. Що є наслідком порушення цих вимог у ході соціологічного дослідження?
94. Як співвідносяться між собою різні процедури та етапи соціологічного дослідження? Які дослідницькі задачі вирішуються у процесі виокремлення процедур?
95. Що є причиною виникнення типових помилок при розробці програми соціологічного дослідження? До яких наслідків вони можуть призвести?
96. Обґрунтуйте можливість застосування вибіркового методу в прикладному соціологічному дослідженні. На підґрунті яких методологічних засад будується використання вибіркового методу?
97. Вкажіть особливості, переваги та недоліки кожного з видів вибірки.
98. На яких засадах будується використання різних видів вибірки? Які головні процедури включає кожна схема відбору?
99. Розкрийте особливості, причини та способи виявлення помилок репрезентативності.
100. Як впливають помилки при побудові вибірки на репрезентативність даних? Чи можливо послабити вплив помилки, що трапилась, та як?
101. У чому полягає особливість планування соціологічного дослідження?
102. Охарактеризуйте типові помилки організації прикладного соціологічного дослідження. Чому вони виникають? До яких наслідків можуть призвести?

4. КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ ВІДПОВІДІ

На “відмінно” (А) оцінюється відповідь, в якій студент продемонстрував ґрунтовні систематичні знання, коректне володіння науковою термінологією, вміння аналізувати, логічно і послідовно викладати теоретичний матеріал, співвідносити його з практичними завданнями соціального забезпечення.

На “добре” (В, С) оцінюється відповідь, в якій студент виявив повні знання теоретичного матеріалу відповідно до програми курсу та вміння співвідносити його з практичними завданнями соціального забезпечення.

„В” – відповідь студента не містила помилок;

„С” – відповідь студента містила незначні помилки та неточності.

На “задовільно” (D, E) оцінюється відповідь, в якій студент виявив коректні знання основних положень курсу.

D – відповідь неповна, проте без суттєвих помилок.

E – відповідь мала суттєві помилки, проте студент продемонстрував мінімально необхідні коректні знання основних аспектів курсу.

На “незадовільно” (Fх) оцінюється відповідь, в якій студент виявив поверхові знання курсу, припускав принципові помилки, які ставлять під загрозу якість його професійної діяльності, порушував норми професійної етики.

Підсумкове оцінювання

Підсумкове оцінювання курсу здійснюється на основі сумарного рейтингу, який включає оцінки роботи студента під час практичних занять, виконання завдань самостійної роботи, оцінку, отриману за виконання контрольних тестових завдань та екзаменаційну оцінку. Формула підрахунку сумарного рейтингу надається студентам на початку вивчення дисципліни. Перевід сумарної рейтингової оцінки в підсумкову оцінку за вивчення курсу здійснюється наступним чином:

A – 81-100 % від максимально можливого сумарного рейтингу;

B – 71-80% від максимально можливого сумарного рейтингу;

C – 61-70% від максимально можливого сумарного рейтингу;

D – 51-60% від максимально можливого сумарного рейтингу;

E – 41-50% від максимально можливого сумарного рейтингу;

F_x – 21-40% від максимально можливого сумарного рейтингу;

F – 0-20% від максимально можливого сумарного рейтингу.

Студенти, які отримали оцінку F_x, допускаються до повторного складання екзамену. Студенти, які отримали оцінку F, потребують повторного вивчення курсу.

5. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література

- 1.Баскаков А.Я., Туленков М.В. Методология научного исследования. – К., 2002.
- 2.Джурик Н. Р. Методология і організація наукових досліджень [Текст] : кредит.-модул. система орг. навч. процесу : навч. посіб. / Джурик Н. Р., Мельник І. М. - Л. : Вид-во Львів. комерц. акад., 2010. - 169 с.
- 3.Єрескова Т. В. Методология та методи соціологічних досліджень [Текст] : практикум : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Т. В. Єрескова, О. В. Мазурик, Н. О. Никифоренко. - Донецьк : Східний видавничий дім, 2011. - 230 с. : табл.
- 4.Кислий В. М. Організація наукових досліджень [Текст] : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. М. Кислий. - Суми : Університетська книга, 2011. - 223 с.
- 5.Крушельницька О. В. Методология та організація наукових досліджень [Текст] : навч. посібник для вищих навч. закл. / О. В. Крушельницька. - К. : Кондор, 2006. - 206 с.
- 6.Мигаль В. Д. Організація, методи та викладення результатів наукових досліджень [Текст] : навч.-метод. посіб. / В. Д. Мигаль ; Харк. нац. автомобільно- дорож. ун-т. - Х. : ХНАДУ, 2009. - 276 с.
- 7.Новикова С.С., Соловьёв А.В. Социологические и психологические методы исследований в социальной работе: учебное пос. – М.: Академический Проект: Гаудеамус, 2005.
- 8.П'ятницька-Позднякова І.С. Основи наукових досліджень у вищій школі. – К., 2003.

9. Паніна Н. В. Технологія соціологічного дослідження [Текст] : курс лекцій / Н. В. Паніна ; наук. ред. В. І. Паніотто ; НАН України, Інститут соціології. Вища школа соціології. - 2-ге вид., доп. - К. : [б.в.], 2007. - 320 с.
10. Романчиков В.І. Основи наукових досліджень : навч. посібник. – К. : Центр учбової літератури, 2007.
11. Соціологічна енциклопедія / Укладач В.Г.Городяненко. – К. : Академвидав, 2008.
12. Соціологія: Посібник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. В.Г.Городяненка. – К., 2008.
13. Сурмин Ю.П., Туленков Н.А. Методология и методы социологических исследований. – К.: МАУП, 2000.
14. Технології прикладних соціологічних досліджень [Текст] : навч.-метод. посібник / наук. ред. Ю. Саєнко. – К. : Ін-т соціології, 2003. - 124 с.
15. Філіпенко А.С. Основи наукових досліджень: Конспект лекцій. – К.: Академкнига, 2005.
16. Халтобин В.О. Методология и методы социологич. исследования: Лекц. и практич. задания. – Запорожье: ГУ "ЗИГМУ", 2005.
17. Ядов В.А. Социологическое исследование: методология, программа, методы. – Самара : Самарский университет, 1995. – 331 с.

Додаткова література

1. Агабесян Р.Л., Кириченко М.М., Усатилов С.В. Математические методы в социологии. Анализ данных и логика вывода в эмпирических исследованиях: Уч. пос. для вузов. – Ростов н/Д: Феникс, 2005.
2. Методология і методи соціально-педагогічних досліджень (в першоджерелах, лекціях і практичних заняттях): Навч. посібник. – Ніжин: Редакційно-видавничий відділ НДПУ ім. М.Гоголя, 2002.
3. Методология та методи соціальних досліджень: навчальний посібник / Ю.В.Борисова. – К.: ДЦССМ, 2003.
4. Паніото В.І., Максименко В.С., Марченко Н.М. Статистичний аналіз соціологічних даних. – К.: Вид. дім "КМ Академія", 2004.
5. Рудницька О.П., Болгарська А.Г., Світельникова Т.Ю. Основи педагогічних досліджень. – К., 1998.
6. Сикевич З.В. Социологическое исследование: практическое руководство. – СПб.: Питер, 2005.
7. Скалкова Я. и кол. Методология и методы педагогического исследования. – М.: Педагогика, 1989.
8. Стеченко Д.М., Чмир О.С. Методология наукових досліджень : підручник. -2-е вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2007.
9. Черниш Н. Соціологія: Курс лекцій. – Львів : Кальварія, 2003.
10. Шейко В.М., Кушнарєнко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: Підручник. – К. : Знання-Прес, 2002.